

Ірина Ю. Штулер¹, Володимир Є. Третяков²

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕЙТИНГОВОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

У статті досліджено міжнародний досвід рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок. Розглянуто декілька систем оцінки, які найбільш відомі у світі. Проаналізовано угоди BAZEL I та угоду BAZEL II, Досліджено систему CAMEL та встановлено, що вона заснована на оцінці п'яти показників діяльності кредитної установи. Визначено методiku набору фінансових коефіцієнтів PEARLS розробленої Всесвітньою радою кредитних спілок. Також досліджено систему рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок у Польщі KAPER, що передбачає чотири групи показників – капіталу (K), якості активів (A), ліквідності (P), ефективності й рентабельності (E, R). У 2000 р. Національна асоціація кредитних спілок України запровадила рейтингову систему оцінки фінансового стану кредитних спілок для членів асоціації. Встановлено, що існують певні розбіжності в системі рейтингової оцінки показників фінансово-господарської діяльності кредитних спілок в Україні та світу.

Ключові слова: кредитна спілка, кооперація, регулювання, фінансові результати, оцінювання, аналіз, економічні показники.

Таб. 1. Літ. 11.

DOI

Ирина Ю. Штулер, Владимир Е. Третьяков

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РЕЙТИНГОВОГО АНАЛИЗА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ

В статье исследован международный опыт рейтингового анализа финансового состояния кредитных союзов. Рассмотрены несколько систем оценки, которые наиболее известны в мире. Проанализированы соглашения BAZEL I и соглашение BAZEL II. Исследована система CAMEL и установлено, что она основана на оценке пяти показателей деятельности кредитного учреждения. Определена методика отбора финансовых коэффициентов PEARLS, что разработанной Всемирным советом кредитных союзов. Также исследована система рейтингового анализа финансового состояния кредитных союзов в Польше KAPER, что предусматривает четыре группы показателей – капитала (K), качества активов (A), ликвидности (P), эффективности и рентабельности (E, R). В 2000г. Национальная ассоциация кредитных союзов Украины ввела рейтинговую систему оценки финансового состояния кредитных союзов для членов ассоциации. Установлено, что существуют определенные разногласия в системе рейтинговой оценки показателей финансово-хозяйственной деятельности кредитных союзов в Украине и мира.

Ключевые слова: кредитный союз, кооперація, регулирование, финансовые результаты, оценки, анализ, экономические показатели.

Iryna Yu. Shtuler, Vladimir E. Tretiakov

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF RATING ANALYSIS BY CREDIT UNIONS FINANCIAL STATUS

The article examines the international experience of rating analysis of the financial status of credit unions. Several rating systems are considered, which are the most famous in the world. The WAZEL I Agreement and the WAZEL II Agreement were analyzed, the SAMEL system was inves-

¹ National Academy of Management. Kiev. Ukraine.

² National Academy of Management. Kiev. Ukraine

tingated and found to be based on an assessment of five credit institution performance. The methodology of the REARSL financial coefficients set by the World Credit Unions Council has been determined. The system of rating analysis of the financial status of credit unions in CAREER in Poland is also investigated, which includes four groups of indicators – capital (K), asset quality (A), liquidity (P), efficiency and profitability (E, R). In 2000, the National Association of Credit Unions of Ukraine introduced a rating system for assessing the financial status of credit unions for its members. It is established that there are some differences in the rating system of indicators of financial and economic activity of credit unions in Ukraine and in the world.

Keywords: credit union, cooperation, regulation, financial results, valuation, analysis, economic indicators.

Peer-reviewed, approved and placed: 12.11.2019.

Постановка проблеми. Кооперативні цінності є пріоритетною основою господарського способу життя кооператорів, що заснований на взаємодопомозі. Якщо такі самі цінності взяти за основу для визначення суспільно-господарської діяльності, ведення бізнесу, поведінки керівників підприємств та організацій, та інших учасників, то відбуватиметься зростання економічного життя населення, підприємств, кооперативних організацій тощо і їхньої популярності в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розробку питань щодо розвитку діяльності кредитних спілок зробили у своїх працях провідні вітчизняні та закордонні вчені – економісти: О. Гавриленко [1], В. Гончаренко [2], Б. Дадашев [3], Г. Захарченко [4], П. Козинець [5], Л. Негребецька [7], А. Оленчика [8] та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Визначення невирішених раніше особливих частин загальної проблеми полягає у дослідженні існуючого світового досвіду рейтингового аналізу кредитних спілок, і в першу чергу їх фінансового стану.

Метою дослідження даної статті є дослідження та обґрунтування міжнародного досвіду, стандартів регулювання та існуючих методик оцінювання результатів їх діяльності в цілому та фінансового стану зокрема, які можна використовувати за різних економічних умов та станів.

Основні результати дослідження. Зарубіжна практика напрацювала значний матеріал для регулювання діяльності кредитних установ. Наразі існує багато методик оцінювання результатів їх діяльності та фінансового стану. Різноманітність підходів та методів оцінювання обумовлено їх застосуванням в різних економічних умовах та станах. Пропонуємо розглянути кілька найбільш ефективних, на нашу думку, систем оцінювання. Для нашого дослідження їх обрано, як найбільш відомі. Також зробимо порівняння цих методик оцінювання за ключовими показниками та/чи індикаторами.

З метою впровадженні високих та єдиних стандартів в сфері банківського регулювання та нагляду є створений Базельський комітет з питань банківського нагляду. Основними нормативно-правовими документами які він (Базельський комітет з питань банківського нагляду) випускає є директиви та рекомендації для органів нагляду держав-членів. Загалом Базельський комітет з питань банківського нагляду розробляє лише загальні підходи та стандарти і не втручається у процеси та процедури нагляду в державах-членах.

У 1988 р. Базельський комітет з питань банківського нагляду було затверджено угоду, яка стосувалася всіх кредитних установ, а не тільки банків. Ця угода отримала назву **BAZEL I** “Міжнародна конвергенція вимірювання розміру капіталу і стандартів капіталу”. Згідно цієї угоди передбачалася ліквідація нерівноправного становища для банків, що було зумовлено різними вимогами та умовами щодо рівня достатності капіталу. Тобто, згідно **BAZEL I** усі фінансово-кредитні установи (в т.ч. банки) повинні були досягти розміру капіталу 8 %. Термін для цього був визначений – до кінця 1992 р.

У 2004 р. Базельський комітет з питань банківського нагляду переглянув умови **BAZEL I** і затвердив нові норми резервного капіталу. Дане розпорядження Базельського комітету з питань банківського нагляду отримало назву **BAZEL II**. Ці умови набрали чинності у 2006 р. Цих умов повинні дотримуватися банки та кредитні установи країн ЄС, “групи десяти” та інших країн, які виявлять бажання приєднатися до них добровільно. Базельська угода **BAZEL II** стосувалася власного капіталу та складалася з трьох розділів, що передбачали:

- визначення мінімального обсягу капіталу;
- побудову взаємовідносини між банками і регулюючими органами;
- наявність стандарту інформаційної прозорості фінансових інститутів.

Кожна з цих вимог повинна за своїм результатом сприяти підвищенню ефективності функціонування світового фінансового ринку та вдосконаленню механізмів контролю за ймовірними системними ризиками [6, с. 5].

Відповідно до Базельської угоди **BAZEL II** будь-які кредитні операції, які здійснюються мають мати резервування певного обсягу капіталу для покриття можливих втрат та збитків. До таких операцій належали: надання кредитів, інвестиції, придбання державних цінних паперів тощо. Також Базельський комітет з питань банківського нагляду розробив та рекомендував до застосування суми у відсотках до кредитів, що встановлюються за системою рейтингових коефіцієнтів залежно від рівня ризику. Для цього складався кредитний рейтинг позичальників (клієнтів). І за цим рейтингом, який визначала визначена рейтингова компанія, мали застосовуватися розміри базових (основних) коефіцієнтів.

За розробленими Базельським комітетом з питань банківського нагляду рекомендаціями базова ставка коефіцієнта 100 % означала, що від кредиту повинно бути зарезервовано 8 %. В той же час коефіцієнт на рівні 0 % не вимагає резервування коштів. Коефіцієнти у проміжку від 20 % до 50 % використовуються виключно при кредитуванні фінансово-кредитних установ та корпорацій, які згідно рейтингів вважаються стабільними і мають високі показники надійності. В той же час коефіцієнт 150 % вимагав підвищеної ставки, в цьому випадку резерв коштів становив 12 % від суми кредиту. Також цей же коефіцієнт застосовується і до клієнтів, котрі мають низький зовнішній рейтинг, а також при затримці оплати клієнтом рахунку більш ніж на 90 днів.

Інша зарубіжна методика оцінювання результатів діяльності та фінансового стану фінансово-кредитних установ, в тому числі і кредитних спілок називається **CAMEL**.

Система **CAMEL** передбачає оцінювання п'яти основних показників діяльності кредитної установи, а саме:

- адекватність капіталу (С);
- якість активів (А);
- якість управління установою, менеджменту (М);
- дохідність (Е);
- якість управління ліквідністю, активами/пасивами (L) [11, с. 11].

Класичний варіант системи CAMEL зазнавав змін. Інші країни, для більш повного уточнення процедури оцінювання до створеної системи додали додатковий показник S. Цей показник S визначає чутливість фінансового ринку до багатьох факторів. Таким чином попередня система CAMEL змінила назву на CAMELS.

Система CAMELS планувалося використовувати як внутрішній інструмент контролю. Саме тому вона зручна для службового користування і містить ряд показників конфіденційного характеру.

Система оцінювання результатів діяльності та фінансового стану фінансово-кредитних установ CAMELS передбачає шкалу з п'яти оцінок якості активів та включала такі показники:

1) капітал (С). До складу цього показника включають інформацію щодо: відношення власного капіталу до загальних активів; відношення суми непогашених кредитів до власного капіталу; оцінку платоспроможності; відношення суми проблемних кредитів до власного капіталу тощо;

2) якість активів (А). До складу цього показника включають інформацію щодо: відношення непогашених кредитів до загальної суми кредитів; відношення суми списаних непогашених кредитів за попередні 12 місяців за виключенням загальної суми відшкодувань до середніх залишків за усіма кредитами; відношення непогашених кредитів до активів; відношення ринкової вартості інвестицій термін оплати за якими настав до залишкової вартості інвестицій, відношення платежів термін оплати за якими вже настав до залишкової вартості інвестицій; відношення накопичених нереалізованих прибутків або збитків ліквідних цінних паперів до вартості продажу інвестицій тощо;

3) менеджмент (М). До складу цього показника включають інформацію щодо: управління, яка визначає виконання плану розвитку кредитної спілки на найближчу перспективу; бізнес-план; оцінку інформаційних систем установи, якість організаційних процесів (систему внутрішнього контролю, порядок зберігання документів тощо);

4) дохід (Е). До складу цього показника включають інформацію щодо: відношення чистого доходу до середніх активів (річних); відношення витрат до річних середніх активів; відношення основних засобів до активів; відношення доходу до середніх активів; відношення вартості залучених коштів до середніх активів; відношення загального доходу до річних середніх активів; відношення резервів від втрат і за проблемними кредитами до річних середніх активів; відношення коефіцієнтів за нетто-процентами до річних середніх активів;

5) управління активами (пасивами) (L). До складу цього показника включають інформацію щодо: відношення вартості довгострокових активів до активів; відношення простих акцій до загальної суми акцій і позик; відношення загальної суми кредитів до загальної суми акцій; відношення загальної суми кредитів до загальної суми активів; відношення готівки та

інвестицій до загальних активів; відношення загальної суми акцій, депозитів і позик до загальних кредитів та інвестицій; відношення позик до загальної суми акцій, власного капіталу і товарообігу кредитів тощо;

б) інші показники (S). До складу цього показника включають інформацію щодо: зміни власного капіталу, відношення кількості кредитів, активів, кількості інвестицій, частка на ринку (акції на поточний період/акції на кінець попереднього періоду) тощо.

Загалом, загальна кількість показників оцінювання результатів діяльності та фінансового стану фінансово-кредитних установ перевищує 32 одиниці.

В таблиці 1 наведемо ті ключові показники, розрахунок яких є важливим для будь-якої фінансово-кредитної установи. Зокрема це показники, які стосуються достатності капіталу, якості активів і прибутковості тощо.

Таблиця 1. Показники достатності капіталу, якості активів і прибутковості, [10]

Зміст показника	Розмір активів, млн.	1 оцінка, %	2 оцінка, %	3 оцінка, %	4 оцінка, %	5 оцінка, %
Власний капітал/ загальна сума активів	Незалежно від розміру активів	>7	6–6,99	4–5,99	2–3,99	<0,2
Непогашені у строк більше 2 місяців кредити/загальна сума кредитів	<2	<1,5	1,5–3,5	>3,5–7	>5–8,25	>8,25
	2–10	<1,5	1,5–3,5	>3,5–5	>7–9,5	>9,5
	10–50	<1,25	1,25–2,5	>2,5–3,5	>3,5–5,5	>5,5
	>50	<1,25	1,25–2,25	>2,25–3,25	>3,25–4,75	>4,75
Доходи за середніми активами (активи на початок + активи на кінець /2)	<2	>1,25	0,9–1,25	0,4–<0,9	0,2–0,4	<0,2
	2–10	>1	0,8–1	0,35–<0,8	0,15–<0,35	<0,15
	10–50	>1	0,8–1	0,35–<0,8	0,2–<0,35	<0,2
	>50	>1	0,8–1	0,35–<0,8	0,2–<0,35	<0,2

Аналіз табл. 1. показує, що вимоги стосовно розміру капіталу не залежать від розміру активів. А також вірним є обернене твердження, а саме: вимоги до якості активів збільшуються в міру того, як відбувається зростання активів.

У 1990 р. Всесвітня рада кредитних спілок розробила і почала використовувати набір фінансових коефіцієнтів, які відомі як PEARLS.

До системи аналізу PEARLS включено велику кількість різних фінансових показників та коефіцієнтів. PEARLS пропонується використовувати фінансово-кредитним установам. Аббревіатура PEARLS означає певну ключову сферу діяльності кредитного кооперативу, який підлягає оцінці. Отже, розшифруємо кожну букву аббревіатури PEARLS:

Protection – захист;

Effective financial structure – ефективна фінансова структура;

Asset quality – якість активу;

Rates of return and cost – норма рентабельності та витрати;

Liquidity and – ліквідність;

Signs of growth – ознаки зростання. [7, с. 65].

P = Protection (захист). Даний показник означає наявність необхідного для покриття втрат від проблемних кредитів резерву. Захист має бути

повноцінним, тобто за кредитним договором існує достатній запас коштів для покриття кредитів.

E = Effective financial structure (ефективна фінансова структура). Даний показник означає, що засновницький капітал фінансується за рахунок безоплатних коштів, відбувається збільшення прибутковості, збитки покриваються.

Система PEARLS пропонує певну структуру в діяльності кредитних фінансово-кредитних установ. Активи повинні бути розміщені в кредити обсягом до 70-80 %, у ліквідних та фінансових інвестиціях не повинно бути більше 10 %, частка основних засобів (земля, будинки, устаткування та ін.) не повинна перевищувати 5 %. Пасиви мають складатися в основному з депозитних внесків, із пайових внесків на 10-20 %, з засновницького капіталу – 10 %, решта з резервного капіталу і нерозподіленого доходу.

A = Asset quality (якість активу). Даний показник означає, що коефіцієнт неповернення не повинен перевищувати 5 % від обсягу усіх виданих кредитів.

Фінансування неприбуткових активів повинно на 100 % забезпечуватися за рахунок засновницького чи з інших зобов'язань але безоплатних (благодійницьких чи спонсорських внесків).

R = Rates of return and cost (норма рентабельності та витрати). Даний показник означає, що система PEARLS включає всі необхідні компоненти для того, щоб обчислити доходи за інвестиціями і розрахувати операційні витрати. Методологія норма рентабельності та витрати допомагає визначити, які інвестиції найбільш дохідні, а які ні.

L = Liquidity (ліквідність). Даний показник означає, що наявність резерву ліквідності є обов'язковою складовою у фінансовому управлінні фінансово-кредитними установами. Система PEARLS аналізує ліквідність за такими напрямками:

- загальний резерв ліквідності, який рекомендується підтримувати на рівні не менш 15 %;
- ліквідні засоби, які не використовуються – бажано, щоб вони наближалися до нуля.

S = Signs of growth (ознаки зростання). Даний показник означає, що необхідно виміряти такі показники:

- сума балансу,
- кредити;
- внески;
- паї;
- засновницький капітал.

У міжнародній практиці регулювання діяльності фінансово-кредитних установ існує доволі багато методик оцінки їх господарської діяльності та фінансового стану зокрема. Їх вибір залежить від умов та стану, які застосовують у різних періодах.

За обсягом капіталу кредитні спілки в Україні поділяються за на 5 груп:

- 1) від 2 млн. грн. до 5 млн. грн.;
- 2) від 1 млн. грн. до 2 млн. грн.;
- 3) від 500 тис. грн. до 1 млн. грн.;

4) від 100 тис. грн. до 500 тис. грн.;

5) менше 100 тис. грн.

У 2000 р. Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ) для членів асоціації запровадила рейтингову систему оцінки їх фінансового стану. В основу методики було закладено систему рейтингового аналізу фінансового стану KAPER. Рейтингова система НАКСУ базується на розрахунку 16 показників.

Рейтинг фінансово-кредитних установ в тому числі кредитних спілок визначається за оцінкою таких показників їх діяльності, а саме: доходність, капіталізація, обсяг активів, рівень ліквідності та заборгованість. Кожен із цих показників оцінюється за певними параметрами та кожному з них присвоюється певна кількість балів.

Наприклад:

- капітал оцінюється за чотирма показниками;
- активи оцінюються за шістьма показниками;
- доходність оцінюється за двома показниками;
- проспеченість оцінюється за трьома показниками.

Загальна сума балів, залежно від стану фінансово-кредитної установи. Якщо загальна сума балів становить значення до нуля, значить фінансовий стан установи критичний. Якщо загальна сума балів становить значення від 1 до 25 — то у установи дуже серйозні проблеми, якщо загальна сума балів становить від 26 до 40 — ситуація в установі складна, але її можна виправити, якщо загальна сума балів становить від 41 до 60 — то це задовільний стан, якщо загальна сума балів становить значення 61 до 75 — то стан справ добрий, а якщо загальна сума балів становить значення понад 75, то у установи дуже добрий стан.

Отже, як бачимо отриманий сумарний бал визначає одну з можливих категорій фінансового стану, які характеризуються як:

- критичний;
- задовільний;
- добрий;
- ризиковий;
- проблемний;
- дуже добрий.

В Польщі кредитні спілки за розміром активів розподіляються на дві групи: з активами до 5 млн. злотих і більше 5 млн. злотих. Наприклад, їх система рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок KAPER у передбачає чотири групи показників

- 1) капіталу (K),
- 2) якості активів (A),
- 3) ліквідності (P),
- 4) ефективності та рентабельності (E, R).

Кожний показник має оптимальне та критичне значення. Інтервал між ними поділений на певну кількість проміжків, якому присвоюються бали. Після розрахунку фактичного значення кожного показника та присвоєння відповідного бала встановлюється сумарний бал, який визначає категорію для кредитної спілки.

Усього система рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок KAPER в Польщі застосовує 19 показників:

- відношення загального капіталу до загальних активів (норма — 8% для великих спілок, 12% — для малих);
- покриття кредитів капіталом (норма — 12%),
- покриття депозитів капіталом (норма — 10% для великих спілок, 12% — для малих);
- прострочені кредити терміном більше 30 днів, за мінусом резервів сумнівних боргів до капіталу (норма — 0%);
- відношення засновницького капіталу до загальних активів (норма — 4%);
- відношення недохідних активів до загальних активів (норма — 6%);
- кредити, які прострочені більше 30 днів, за мінусом сформованого резерву сумнівних боргів до активів (норма — 3%),
- відношення кредитів, прострочених більше ніж на 30 днів до загальних кредитів (норма — 5%);
- обов'язкова та миттєва ліквідність (норма -10%);
- співвідношення сальдо кредитів до сальдо депозитів (норма — 80%);
- дохідні активи до платних пасивів (норма — 100%);
- строкова ліквідність (норма — 150%);
- відношення прибутку до активів (норма — 2%);
- співвідношення витрат до доходів (норма — 80%);
- співвідношення фінансової маржі до активів (норма — 7%);
- відношення отриманих процентів за кредитами до нарахованих процентів за зобов'язаннями (норма — 180%);
- прибуток активів (норма -15%);
- операційні витрати до активів (норма — 4%) [9, с. 64].

Висновки. Кредитні спілки є важливою складовою сучасного фінансового ринку. Тому їх господарська діяльність сприяє економічному розвитку національної економіки У процесі організації господарської діяльності кредитні спілки враховують інтереси всіх учасників: самої спілки, її пайовиків та позичальників і враховує також загальнодержавні інтереси.

Таким чином, існують певні розбіжності в системі рейтингової оцінки показників фінансово-господарської діяльності кредитних спілок в Україні та світу: методика поділу на групи за обсягом капіталу, перелік показників і оцінка категорій. Але, на нашу думку, всі перераховані методики не можуть охарактеризувати фінансово-господарську діяльність і кредитних спілок як такі, що відповідають принципам кооперативного руху.

1. Гавриленко О. Ю. Проблемні питання функціонування кредитних спілок в Україні / О. Ю. Гавриленко // Вісник економічної науки України. 2006. №2. С.62-66.

2. Гончаренко В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи / Владислав Гончаренко // Финансовые услуги 2002. № 1-2. С.13-19.

3. Дадашев Б. А. Кредитні спілки в Україні: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко. ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". К.: Центр учбової л-ри, 2018. 196 с.

4. Захарченко Г. Кредитні спілки України / авт.-упоряд. Г. Захарченко, Р. Захарченко; гол. ред. А. Бовсунівська. Національна асоціація кредитних спілок України. К.: Галактика, 2008. 127 с.

5. Козинець П. Кредитні спілки / П. М. Козинець [та ін.]; Українська академія держ. управління при Президенті України, Український НДІ продуктивності агропромислового комплексу. К.: УАДУ, 2003. 74 с.

6. Міжнародні принципи кредитних спілок // Вісник кредитної кооперації. 2018. № 5 (8). С. 3-6.
7. Негребецька Л. А. Моделі погашення позичок у кредитних спілках / Л. А. Негребецька // Економіка АПК. 2001. №7. С.63-68.
8. Оленчик А. Ще не все втрачене і всі шляхи відкриті. Кооперативна природа кредитних спілок: данина історії чи шлях в майбутнє? / А. Оленчик // Україна-business. 2007. 15-22 січня (№1-2). С.2-3.
9. Розвиток кредитних спілок і кооперативів у Канаді: українсько-канадський досвід // Вісник кредитної кооперації. — 2008. Червень-серпень (№4): Аналітично-інформаційний додаток. С.64-70.
10. Руська Р. В. Модель діагностики фінансового стану кредитних спілок. — Тернопіль: ТНЕУ, «Економічний аналіз». Вип.4. 2017. С.133-137.
11. Руська Р. В. Теоретична постановка економіко-математичної моделі діяльності кредитної спілки. / Руська Р. В., Івашук О. Т., Пласконь С. А. // Науковий вісник НЛТУ. Збірник науково-технічних праць. № 20.11. Львів.
12. Shtuler I., Cherlenyak I., Domyshche-Medyanik A., Voitovych S. Conditions of formations and stimulation of the activators of innovative development of Ukraine/ I. Shtuler, I. Cherlenyak, A. Domyshche-Medyanik, S.Voitovych // Problems and Perspectives in Management (PPM) №15 (4). 2017. p.150-160.

-
1. Havrylenko O. YU. Problemni pytannya funktsionuvannya kredytnykh spilok v Ukraini / O. YU. Havrylenko // Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy. 2006. №2. p. 62-66.
 2. Honcharenko V. V. Kredytni spilky yak finansovi kooperatyvy / Vladyslav Honcharenko // Fynansove usluhy 2002. № 1-2. p.13-19
 3. Dadashev B. A. Kredytni spilky v Ukraini: [navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl] / B. A. Dadashev, O. I. Hrytsenko. — DVNZ "Ukr. akad. bank. spravy Nats. banku Ukrainy". K.: Tsentruchbovoyi l-ry, 2018. 196 p.
 4. Zakharchenko H. Kredytni spilky Ukrainy / avt.-uporyad. H. Zakharchenko, R. Zakharchenko; hol. red. A. Bovsunivsk. — Natsionalna asotsiatsiya kredytnykh spilok Ukrainy. K.: Halaktyka, 2008. 127 p.
 5. Kozynets P. Kredytni spilky / P. M. Kozynets [ta in.]; Ukrainyaka akademiya derzh. upravlinnya pry Prezidentovi Ukrainy, Ukrainyky NDI produktyvnosti ahropromyslovoho kompleksu. K.: UADU, 2003. 74 p
 6. Mizhnarodni pryntsyipy kredytnykh spilok // Visnyk kredytnoyi kooperatsiyi. 2018. № 5 (8). p. 3-6.
 7. Nehrebetska L. A. Modeli pohashennya pozychok u kredytnykh spilках / L. A. Nehrebetska // Ekonomika APK. 2001. №7. p. 63-68.
 8. Olenchik A. Shche ne vse vtrachene i vsi shlyakhy vidkryti. Kooperatyvna pryroda kredytnykh spilok: danyna istoriyi chy shlyakh v maybutnye? / A. Olenchik // Ukraina-business. 2007. 15-22 sichnya (№1-2). p.2-3.
 9. Rozvytok kredytnykh spilok i kooperatyviv u Kanadi: ukraiyinsko-kanadiysky dosvid // Visnyk kredytnoyi kooperatsiyi. 2008. Cherven -serpen (№4): Analitychno-informatsiynnyy dodatok. S.64-70.
 10. Ruska R. V. Model diahnostryky finansovoho stanu kredytnykh spilok. — Ternopil : TNEU, «Ekonomicznyy analiz». Vyp.4. 2017. p.133-137.
 11. Ruska R. V. Teoretychna postanovka ekonomiko-matematichnoyi modeli diyalnosti kredytnoyi spilky. / Ruska R. V., Ivashchuk O. T., Plaskon S. A. // Naukovyy visnyk NLTU. Zbirnyk nauково-tekhnichnykh prats. № 20. 11. Lviv.
 12. Shtuler I., Cherlenyak I., Domyshche-Medyanik A., Voitovych S. Conditions of formations and stimulation of the activators of innovative development of Ukraine/ I. Shtuler, I. Cherlenyak, A. Domyshche-Medyanik, S.Voitovych // Problems and Perspectives in Management (PPM) №15 (4). 2017. p.150-160.